

مجتمع آموزش عالی فقه و معارف اسلامی
رساله سطح چهار فقه و معارف اسلامی
گرایش تبلیغ

عنوان

شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد در سیره پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مهدی هادی

استاد مشاور:

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا برادران

دانش پژوه:

امجد علی فنگرو

سال تحصیلی:

اسفند ماه ۱۳۹۸

چکیده

نوجوانان و جوانان به عنوان آینده‌سازان جامعه اسلامی از بزرگ‌ترین سرمایه‌ها به شمار می‌روند و تلاش در جهت توسعه آگاهی‌های دینی آنان از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. اگر میزان معرفت جوانان به آموزه‌های دینی از رشد و نمو مطلوبی بهره‌مند باشد، شخصیت دینی آنان به گونه‌ای شایسته شکل خواهند گرفت.

یکی از مکان‌هایی که می‌تواند شخصیت جوان را مطابق آموزه‌های دینی بارور سازد و روح خداجویی و عدالت‌خواهی را در اعماق وجود آنان ریشه‌دار سازد «مسجد» است. آنچه از مطالعه تاریخ اسلام می‌توان بدان دست یافت این است که پیامبر گرامی اسلام تبلیغ اسلام را از مسجد آغاز نمودند و زمان ورود به مدینه اولین کاری که توسط ایشان انجام شد بنای مسجد بود تا هم مکانی باشد برای عبادت و هم سخنرانی، انتقال مبانی دین، تجمع مسلمین و... و این نکته خود اهمیت جایگاه مسجد در دین اسلام را می‌رساند.

علی‌رغم اهمیت مسأله، در ارتباط با حضور در مساجد و جماعات، در گروه‌های سنی مختلف از جمله جوانان و نوجوانان با دو گروه مواجه هستیم، گروهی که اهل مسجد و جماعات هستند و گروهی که متأسفانه در مساجد و جماعات به علل مختلف حضور نمی‌یابند.

پس لازم است شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان و هدایت آنان به مساجد شناسایی شده و روی آنها کار کرد تا رفته‌رفته زمینه‌های حضور فعال‌تر نوجوانان و جوانان در مساجد فراهم شود.

با این انگیزه و هدف، رساله حاضر بر اساس سیره پیامبر 3 و اهل بیت ۵ درصد است راهکارها و

شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد را شناسایی کند.

واژگان کلیدی: شیوه‌های جذب، جذب مسجد، نوجوان، جوان، سیره پیامبر و اهل بیت

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم

- الف) کلیات ۲
۱. بیان مسأله ۳
۲. اهمیت و ضرورت تحقیق ۴
۳. سؤال تحقیق ۴
- ۳-۱- سؤال اصلی ۴
- ۳-۲- سؤالات فرعی ۵
۴. سابقه و پیشینه تحقیق ۵
۵. روش تحقیق ۸
۶. قلمرو تحقیق ۸
۷. ساختار کلی تحقیق ۹
- ب) مفاهیم ۱۰
۱. تعریف مفاهیم ۱۱
۱. شیوه ۱۱
۲. جذب ۱۱
۳. شیوه‌های جذب ۱۱
۴. نوجوان ۱۲
۵. جوان ۱۲
۶. مسجد ۱۳
۷. سیره ۱۶

۱۸.....	۸. پیامبر 3 و اهل بیت E
۲۱.....	ج). ضرورت ارتباط نوجوانان و جوانان با مسجد
۲۱.....	۱. ضرورت علمی
۲۳.....	۲. ضرورت اخلاقی
۲۵.....	۳. ضرورت سیاسی
۲۹.....	۴. موانع حضور نوجوانان و جوانان در مسجد
۲۹.....	۱. موانع مربوط به نوجوانان و جوانان
۳۰.....	۲. موانع مربوط به امام جماعت
۳۱.....	۳. موانع مربوط به نمازگزاران
۳۲.....	۴. موانع مربوط به مدیریت مسجد
۳۲.....	۵. موانع مربوط به خادمین و هیئت امناء مسجد
۳۳.....	۶. برنامه‌های مسجد
	فصل دوم: شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد با تکیه بر ویژگی‌های مسجد و فعالیت‌های آندر سیره پیامبر 3 و اهل بیت E
۳۵.....	مقدمه
۳۶.....	۱- شیوه‌های جذب مبتنی بر ویژگی‌های ظاهری مسجد
۳۶.....	نوع معماری و زیبا سازی مسجد
۳۶.....	الف) اصول معماری
۳۷.....	۱- دسترسی آسان
۳۹.....	۲- توجه به تناسب جمعیتی
۴۱.....	۳- زیبایی و آراستگی
۴۱.....	»
۴۴.....	۴- استحکام و امنیت
۴۸.....	ب) فنون معماری
۴۸.....	۱- موقعیت مسجد با توجه به بافت شهری
۵۰.....	۲- تمایز مسجد از دیگر مکان‌ها
۵۳.....	۲- ۱- فضای مسجد

۵۳	الف) ایجاد درهای مناسب با توجه به تعریف عملکردشان
۵۴	ب) ایجاد ورودی و خروجی مخصوص بانوان و آقایان
۵۵	ج) تعبیه فضایی بنام صفه
۵۷	۲-۲- مسجد چند منظوره
۵۸	۲-۳- ارتفاع مسجد
۶۰	ج) عناصر تزئینی در معماری
۶۱	۱- رنگ‌کاری
۶۳	۲- تزئین فضای داخل مسجد
۶۶	۳- طراحی و روشنایی در مسجد
۶۹	۲- شیوه‌های جذب مبتنی بر فعالیت‌های صورت گرفته در مسجد
۶۹	الف) فعالیت‌های مختص به مسجد
۶۹	۱- آموزشی و فرهنگی
۷۰	۱-۱- آموزش در مسجد
۷۳	۱-۲- پرسش و پاسخ
۷۴	۱-۳- مسجد نخستین پایگاه فرهنگی
۷۶	۲- عبادی
۷۷	۲-۱- نماز جماعت
۷۷	ویژگی‌های نماز جماعت پیامبر
۷۷	الف) رعایت اعتدال
۸۱	ب) همجواری و توجه به نمازگزاران
۸۴	ج) نظم و به موقع بودن
۸۶	د) برقرار بودن نماز جماعت در همه شرایط
۸۸	۲-۲- اعتکاف در مسجد
۹۰	۲-۳- راز و نیاز
۹۲	۲-۴- نماز جمعه
۹۳	ویژگی‌های جذاب نماز جمعه
۹۳	الف) ایجاد همبستگی در میان صفوف مسلمین
۹۵	ب) آگاهی بخشی و بصیرت دهی

۳- سیاسی و اجتماعی	۹۶
۳-۱- توسعه و ترویج اسلام	۹۷
۳-۲- دیدار با هیئت‌های سیاسی	۹۷
۳-۳- پایگاه خدمت رسانی	۹۹
ب) برنامه‌ها و خدمات‌تغییرمختص به مسجد اما دارای اولویت	۹۹
۱- کیفیت برنامه‌ها و خدمات	۱۰۰
اصل اول: تعامل	۱۰۱
اصل دوم: توجه به عوامل ظاهری	۱۰۴
اصل سوم: کیفیت مجریان	۱۰۶
۲- تنوع برنامه‌ها	۱۰۹
۲-۱- توجه به پرورش استعدادها	۱۰۹
۲-۲- توجه به مسائل اقتصادی	۱۱۰
راهکارها	۱۱۲
فصل سوم: شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجدبا تکیه بر رفتار امام جماعت، نمازگزاران و متولیان در سیره پیامبر ³ و اهل بیت <i>E</i>	
مقدمه	۱۱۴
۱- شیوه‌های جذب مبتنی بر رفتار امام جماعت	۱۱۵
الف) شیوه‌های گفتاری	۱۱۵
۱- سلام کردن به نوجوانان و جوانان	۱۱۵
۱-۱- ایجاد زمینه اطمینان و امنیت	۱۱۵
۱-۲- ایجاد زمینه محبت و دوستی	۱۱۶
۱-۳- ایجاد زمینه همکاری	۱۱۶
۲- تشویق نوجوانان و جوانان	۱۱۷
۲-۱- شیوه‌های تشویق	۱۱۸
الف) ستایش	۱۱۸
ب) برخورد کریمانه	۱۱۹
۲-۲- نمونه‌هایی از تشویق در سیره پیامبر اکرم ³	۱۲۰

۱۲۰	الف) مشایعت به مسجد.....
۱۲۳	ب) تشویق پیامبر جهت ازدواج.....
۱۲۴	۲-۳- نمونه‌هایی از تشویق در سیره امام علی.....
۱۲۴	الف) فرماندهان برای انجام وظیفه.....
۱۲۵	ب) کارمندان وظیفه شناس.....
۱۲۶	۳- مهرورزی.....
۱۲۶	شیوه‌های مهرورزی.....
۱۲۶	الف) خوشرویی و تبسم.....
۱۲۷	ب) بوسیدن و معانقه.....
۱۲۹	۴- ارائه الگوی مطلوب به نوجوانان وجوانان.....
۱۳۰	۴-۱- انواع و اقسام الگو.....
۱۳۱	۴-۲- شیوه الگویی از منظر قرآن.....
۱۳۲	۴-۳- الگوهای موثر و جذاب نوجوانان وجوانان.....
۱۳۲	الف) مصعب بن عمیر.....
۱۳۴	ب) جعفر بن ابی طالب.....
۱۳۶	۵- بینش بصیرت‌دادن به نوجوانان وجوانان.....
۱۳۷	شیوه‌های بصیرت‌دهی به نوجوانان وجوانان.....
۱۳۷	الف) توجه دادن به تاریخ و سرگذشت گذشتگان.....
۱۴۱	ب) شناساندن جریان‌های فکری.....
۱۴۴	۶- ایجاد امید و یأس‌زدایی از نوجوانان وجوانان.....
۱۴۵	شیوه‌های ایجاد امید در نوجوانان وجوانان.....
۱۴۵	۱- یادآوری خاطرات خوش.....
۱۴۶	۲- بازگو نمودن مشکلات در نزد هسته‌های مشاوره «مؤمنان».....
۱۴۹	ب) شیوه‌های غیرگفتاری.....
۱۴۹	۱- همبازی شدن بانوجوانان وجوانان.....
۱۴۹	۱-۱- نقش بازی در نوجوان.....

- ۱- ۲- نمونه‌های بازی پیامبر ۳ و اهل بیت E با کودکان و نوجوانان ۱۵۰
- ۲- تصرف و نفوذ در دل نوجوان و جوان ۱۵۳
- شیوه‌های نفوذ در قلب نوجوان و جوانان ۱۵۳
- الف) تغافل و چشم پوشی از خطای نوجوانان ۱۵۳
- ب) عدم تحقیر به نوجوان و جوان ۱۵۴
- ۳- شخصیت دادن به نوجوانان و جوانان ۱۵۷
- شیوه‌های شخصیت دادن به نوجوانان و جوانان ۱۵۹
- الف) به پا خواستن و به استقبال رفتن ۱۵۹
- ب) کوتاه کردن نماز ۱۶۰
- ۲- شیوه‌های جذب مثبتی بر رفتار نمازگزاران مسجد ۱۶۲
- الف) شیوه‌های گفتاری ۱۶۲
- ۱- برخورد محترمانه با نوجوان و جوانان ۱۶۲
- شیوه‌های برخورد محترمانه ۱۶۳
- الف) صدا کردن بالقب و کنیه ۱۶۳
- ب) عمل کردن به وعده‌ها ۱۶۵
- ۲- ترغیب نوجوانان و جوانان مسجدی ۱۶۷
- شیوه‌های ترغیب نوجوان و جوان ۱۶۸
- الف) اهدای جوایز به نوجوان و جوان مسجدی ۱۶۸
- ب) پخش شیرینی میان نوجوان و جوان مسجدی ۱۶۹
- ۳- خوش آمدگویی به نوجوانان و جوانان ۱۷۱
- شیوه‌های خوش آمدگویی ۱۷۱
- الف) تفقد و احوال‌پرسی ۱۷۱
- ب) لبخند و گشاده رویی ۱۷۲
- آثار و فوائد گشاده‌رویی ۱۷۴
- ۴- همراهی و همدلی با نوجوانان و جوانان ۱۷۵
- شیوه‌های همراهی و همدلی با نوجوانان و جوانان ۱۷۶

الف) شیوه های فردی	۱۷۶
۱- گوش دادن به دردلهای نوجوان و جوان	۱۷۶
۲- ایجاد جایگاه ویژه برای کودکان و نوجوانان	۱۷۸
ب) شیوه های اجتماعی	۱۸۰
۱- ایجاد تشکیلات علمی و فرهنگی برای نوجوان و جوان	۱۸۰
۲- ایجاد تشکیلات سیاسی و اجتماعی برای نوجوان و جوان	۱۸۱
ب) شیوه های غیرگفتاری	۱۸۳
۱- ارتباط با نوجوانان و جوانان	۱۸۴
۱- ۱- انواع ارتباط با نوجوان و جوان	۱۸۵
۱- ۲- شیوه های ارتباط با نوجوانان و جوانان	۱۸۸
الف) تلاشگری نمازگزاران	۱۸۸
ب) خیرخواهی در امور گوناگون	۱۸۹
۲- همسویی سخن با عمل	۱۹۱
نقش همسویی سخن با عمل در زندگی	۱۹۳
الف) جلب اعتماد	۱۹۳
ب) شجاعت پروری	۱۹۵
۳- جذابیت ظاهری و جسمانی	۱۹۶
شاخصه های آراستگی	۱۹۷
الف) شانه کردن موی سر و صورت	۱۹۷
ب) استفاده از لباس فاخر و بوی خوش	۱۹۹
۴- عدم تنبیه نوجوان و جوان	۲۰۰
پیامدهای تنبیه	۲۰۱
الف) پذیرش بامنطق زورگویی	۲۰۲
ب) عقده ای شدن	۲۰۲
ج) شعله ور شدن آتش لجاجت	۲۰۲
۳- شیوه های جذب مبتنی بر رفتار متولیان مسجد	۲۰۴

فهرست مطالب

۲۰۶	الف) درونی
۲۰۶	۱- سعه صدر
۲۰۷	الف) اهمیت شرح صدر در مدیریت
۲۰۹	ب) سعه صدر پیامبر اکرم 3
۲۱۰	ج) آثار و فوائد سعه صدر
۲۱۲	۲- رازداری
۲۱۲	الف) اهمیت رازداری
۲۱۳	ب) رازداری مدیران و متولیان
۲۱۵	۳- داشتن و جاهت
۲۱۶	الف) و جاهت دردنيا
۲۱۶	ب) و جاهت در آخرت
۲۱۸	ب) بیرونی
۲۱۸	۱- دوستی
۲۲۰	۲- غلبه جاذبه بردافعه
۲۲۰	الف) ضرورت جاذبه ودافعه در حیات اجتماعی
۲۲۱	ب) اهمیت جاذبه در متولیان و مدیران
۲۲۳	۳- صداقت
۲۲۵	راهکارها

خاتمه و نتیجه بحث

۲۲۹	۱- مروری بر پژوهش
۲۳۱	۲- یافته های پژوهش
۲۳۲	۳- پیش نهادها
۲۳۲	۴- موانع و محدودیت ها

منابع و مأخذ

۲۳۳	الف) کتب
۲۴۰	ب) نرم افزارها

فهرست مطالب

ج) سایتها ۲۴۰

(ط)

فصل اول

الف) کلیات

وقتی پیامبر اکرم 3 از مکه به مدینه هجرت کرد، به عنوان اولین اقدام مسجدی بنام قبا بنا نهادند تا هم مکانی باشد برای عبادت و راز و نیاز با حق تعالی باشد و هم محلی برای تعلیم و تجمعات اسلامی و مردمی. بر همین اساس مسجد در زمان پیامبر اکرم 3 یک مرکز عبادی، نظامی و سیاسی به شمار می‌رفت و نقشی اساسی در شکل‌گیری جامعه اسلامی ایفا می‌کرد.

مسلمان صدر اسلام با حضور در مسجد و شرکت در نمازهای جماعت و جمعه زمینه‌های وحدت و نشاط و اشتیاق را در جامعه فراهم آوردند. بعد از گذشت قرن‌ها از پیدایش اسلام، مسجدها تنها اعتبار و ارزش خود را حفظ کرده بلکه همواره در زمان‌های مختلف نقش مهمی در تحولات اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی داشته است.

در روایات از مسجد به عنوان خانه امن خدا روی زمین یاد شده است. چنانکه در حدیث آمده

است:

«إِنَّ بُيُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدِ تُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ»^۱.

«همانا مساجد خانه‌های من در روی زمین هستند همان‌گونه که ستارگان برای اهل زمین می‌درخشند، مساجد نیز برای اهل آسمان درخشش دارند».

این پایگاه نقش اصلی در جمع‌آوری مسلمانان و مکانی مناسب برای ترویج دین و تربیت و شکوفایی مسلمانان محسوب می‌شود. از طرفی نوجوانان و جوانان که قشر مهم جامعه و نیازمند به حمایت و پیشرفت هستند، می‌توانند در این پایگاه به اهداف دینی و اجتماعی دسترسی پیدا کنند.

۱. میرزا حسین‌نوری، مستدرک الوسائل، ج ۳، باب ۳، ص ۳۵۹.

نکته حائز اهمیت این است که می‌توان از بسیاری از فرمایشات و رفتارهای پیامبر اکرم 3 اهل بیت E با استمداد از دلالت التزامی و تضمینی شیوه‌های متعدد جذب نوجوانان و جوانان به مسجد را استخراج نمود.

لذا پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد در سیره پیامبر 3 و اهل بیت E چیست؟

1. بیان مسأله

مسجد به عنوان یکی از اولین پایگاه‌های نشر معارف و فرهنگ دین مبین اسلام از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که حفظ موقعیت آن و تلاش برای جذب اقشار مختلف مردم به سوی آن می‌تواند زمینه‌ای برای افزایش توان تبلیغی و اثر گذاری مبلغ باشد.

در مجموع مخاطبین و حاضرین در مسجد، گروه نوجوانان و جوانان به دلیل نیاز بیشتر آنان به معارف دینی و حفظ آنان در مسیر رشد و تعالی، جایگاه ویژه، و نیازمند برنامه‌های علمی‌تر برای حضور آنان است؛ ضمن اینکه با رشد تکنولوژی و مدرنیزه شدن جوامع، اساس حضور جوانان به عنوان موتور حرکت رشد و توسعه دین محور در مساجد دچار چالش جدی شده است. و می‌طلبد که علما و اندیشمندان مسلمان با هم‌اندیشی و همکاری موجبات این دلسردی جوانان را بیابند و با ارائه راهکارهای مناسب سبب حضور هر چه بیشتر این قشر از جامعه به مسجد شوند.

از جمله موارد که باید بررسی شود و در جذب جوانان به مسجد نقش مهمی دارد عبارت‌اند از: ویژگی‌های ظاهری خود مسجد، برنامه‌های مسجد، امام جماعت، نمازگزاران.

بنابراین با توجه به مطلب فوق:

الف) از آنجا که پاسخ بسیاری از سؤالات در سیره پیامبر 3 و اهل بیت E قابل دستیابی است، ما می‌توانیم شیوه‌ها و چگونگی جذب نوجوانان و جوانان به مسجد را در سیره این بزرگواران بیابیم و

آن را تحلیل و بررسی نماییم.

ب) در منطقه‌ای مثل کشمیر هند به دلیل آسیب‌های رائج در جامعه جهانی امروز و وجود ادیان مختلف و تهاجم فرهنگی‌های گوناگون از یک طرف، و فشارهای سیاسی و اجتماعی از طرف دیگر، لزوم یک حرکت گسترده فرهنگی با محوریت نوجوانان و جوانان ضرورت بیشتری پیدا می‌کند. بر این اساس بر آن شدیم تا در این رساله به پاسخ این سوال پردازیم که شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان در مسجد با استناد به سیره نبی مکرم اسلام³ به عنوان بنیانگذار مسجد و اهل بیت^E به عنوان مشوقین حضور مردم در مساجد چیست؟

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

از آنجا که تهاجم فرهنگی سردمداران ضد دین بر نوجوانان و جوانان تمرکز پیدا کرده و تلاش می‌کنند رابطه آنها را با معنویت و دین تخریب کنند لازم است راه‌هایی برای جذب این قشر اثرگذار بر جامعه کنونی و آینده کشورهای اسلامی پیشنهاد شود تا علاوه بر حفظ جامعه اسلامی از توطئه‌ها و تخریب‌ها، راهی برای شکوفایی و هدایت خود آنها نیز فراهم شود.

لذا اهمیت و ضرورت این تحقیق را در این موارد می‌توان بیان کرد:

۱. بررسی علمی شیوه‌های جذب مبتنی بر سیره پیامبر³ و اهل بیت^E
۲. بررسی موانع جذب نوجوانان و جوانان به مسجد در سیره پیامبر³ و اهل بیت^E.
۳. فراهم کردن مجموعه‌ای مناسب برای مربیان و متولیان فرهنگی در زمینه جذب نوجوانان و جوانان به مسجد.

۳. سؤال تحقیق

۳-۱ - سؤال اصلی

شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد در سیره پیامبر³ و اهل بیت^E چیست؟

۳-۲- سؤالات فرعی

۱. مراد از شیوه، جذب، نوجوانان، جوانان، سیره و مسجد چیست؟
۲. ضرورت ایجاد ارتباط جوانان با مسجد و موانع حضور آنان در این نهاد بزرگ چیست؟
۳. سیره پیامبر و اهل بیت در رابطه با فعالیت‌های صورت گرفته در مسجد برای جذب نوجوانان و جوانان چیست؟
۴. سیره پیامبر و اهل بیت درباره ویژگی‌ها و رفتار امام جماعت برای جذب نوجوانان و جوانان چیست؟
۵. سیره پیامبر و اهل بیت درباره ویژگی‌ها و رفتار نمازگزاران برای جذب نوجوانان و جوانان چیست؟

۴. سابقه و پیشینه تحقیق

در موضوع مورد بحث این رساله، کتابهایی تحت عنوان عوامل و یا شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به مسجد نوشته شده است. همچنین مقالات متعددی درباره مدیریت مسجد، جایگاه مسجد، معماری مسجد، برکت‌های مسجد، آبادانی مساجد، بزرگداشت مساجد، احکام و آداب مسجد، تولید مسجد کارکردهای مسجد، بهداشت مسجد و نیز از برترین مسجدها سخن به میان آمده است، اما متمرکز بر سیره پیامبر و اهل بیت نبوده است. از اینک برای خوانندگان عزیز چند نمونه از این منابع ذکر می‌شوند.

۱. *سیمای مسجد (دو جلد)* تالیف رحیم نوبهار؛ این اثر درباره موضوع خود کتاب ارزشمندی است. مولف در جلد اول فضایل، آثار رفت‌وآمد به مسجد و همچنین نظام معماری مسجد را مطرح کرده و سپس آداب و احکام مسجد را بیان کرده است. در جلد دوم به چهار بعد فرهنگی عبادی، سیاسی و اجتماعی مسجد اشاره کرده است. امتیاز این کتاب در این است که این اثر برای عموم قابل